PARÆNESIS

OFTE

ERNSTIGE AENSPRAEK

AEN

DEN SIENDER

VAN

EEN VREMT

NAGTGESIGT.

Te ROTTERDAM.

By BARENT BOS 1692.

PARÆNESIS
OFTE
ERNSTIGE AENSPRAEK
AEN
DEN ZIENDER
&c. &c. &c.

VAerde Vriendt N. N. ik heb u bitter schimpschrift / onder de titel van een vreemd Nagtgezigte, onlangs my ter handt gestelt / gezien en gelezen. Aen den stijl kende ik terstont den gewaenden Droomer / die ik al overlang gekent hadt voor een yveriger leerling van den vuylen en onbeschoften Petroon / Martiael / en andere heidenze schimpdigters / als van d'alderbeste en alderheiligste Zedeleeraer Jesus Kristus. Uwe bizondere redeneringen / met bizondere perzonen / aengaende de H. Schriftuur en goddelike zaken / hebben U al overlang by velen bekent gemaekt / wie gy zijt. Ik verwonderde my dieshalven geenzins / dat dit kint na zijnen vader geleek. My wiert al des anderen daegs / na dat ik van Moeder Evaes verleiding gesproken hadt / uw' misnoegen / en tevens uwe valsche betigting / of / om zagter woordt te gebruiken / uwe liefdeloze verdraeing en misduyding mijner redeneringen / bekent gemaekt. Ik wist wel / dat ik van zulk een toehoorder / by wien Bekker, en zijn boek de Betoverde Werelt, hooger als de H. Schriftuur gewaerdeert wort / niet anders dan schimp en quaedspreken te verwagten hadt. Bekker is by U E. den vermaerden Bekker, de schrandere Balthazar Bekker, welkers beeltenis gy in uwen zeldzamen droom / in een goude lijst aen de muur in de Zael van hare Majesteit KRISIS, opgehangen zag / met het gedigt van P. RABUS daer onder te Amsterdam gedrukt. Zijn boek / de Betoverde Werelt, is by U ONWAERDEERLIJK. Alle de gene daerentegen / die van Bekker in gevoelen verschillen / en hem tegenspreken / zijn by U / drijvers der booze geesten, Duyvelkundige, die voor 's Duyvels magt pleiten tegen Godt, (foei lastering!) welker schriften dan ook by U niet anders zijn / dan enkel scheurpapier, vodden, en dat argst is, scheld en laster-

Pag. 3, 9, 12

Pag. 3, 4, 5.

Pag. 10. 11.

schriften , bemeuselde uytgetrokke grollen van duyvelkundige schrijvers. En belangende my en mijne predikatie in't bizonder / na dat gy als een mensch / daer niet een korreltje zout van opregtigheit bygebonden wert / my als een malenden prediker , naer uwe bittre partijschap en vuylaerdige schimplust hebt afgeschildert / en den onbeschoften Petroon / de botste onwaerheden uyt mijne predikatie quanswijs / maer enkel uyt uwe droomende herssenen verdigt / vertelt hebt ; zo doet gy hem / over uwe vertelling en dwaze hersenschildery / stampvoeten en schreeuwen / ja verbaest staen / dat een Schriftgeleerd Kristen den Heer Bekker zo vuyl durft beantwoorden. Wijders was mijne predikatie / naer uw' schrander oordeel / vol talmery, naekt, koud, kael, flaeuw en zonder zenuwen, waer in de
Pag, 10. ervare maker der Betoverde Werelt hooglik benadeelt is. Ik spreke nu niet van uwe schimpwoorden van teemzalf / malle-Jans-kalling / nog van uw' dreigementen van een steek en puntdigt tot schimp van den Remon-
Pag. 6,11. strantzen prediker, en andre uytsporigheden van uwe bittre partyschap tegens my / enkel alleen om dat ik Bekkers gevoelen tegengesproken hebbe.

Ik zou uw' schimp en lasterschrift / gelijk het by een ygelik wert gehouden / met zijnen maker / als onwaerdig beantwoort / veragt hebben : naerdien de schande / die gy daer mede op my getragt hebt te werpen / op uw' eige hooft is gevallen / en een ygelik u met een verontwaerdiging over zulk een mishandeling van mijne predikatie / verfoeit. Dog als ik aen 't zeggen van den welsprekensten Redenaer Cicero dagt : dat hy , namelik / een verwaent en los mensch is , die 't om 't even is , wat men van hem gevoelt ; en dat het niet alleen een ygelik bystaet zijn goede naem en agting tegen de lastering en quade naspraek van boosaerdige menschen te verdedigen : maer datmen ook in zommige gevallen daer toe verpligt is ; zo heb ik het mijn pligt geagt / U aentetoonen het groot ongelik / 't welk gy my in uw bitter schimpschrift hebt aengedaen. Want hoewel ik het daer voor hield / dat 'er geen lezer van zulke ongeslotene hersenen zou gevonden worden / die uw' slordig verhael uyt mijne predikatie zou geloven / en my voor zulk een hersenloze en malenden Prediker houden / als gy uwen lieveling / den doorlugtigen Petroon , dien grooten Man, en beroemden Heer , (dus staet die schaemteloze vuijlbek by u te boek) hebt willen wijsmaken ; egter vond ik het dienstig ja nodig / mijn naem en agting / tegens uwe schandelike verdraeingen mijner predikatie en onwaeragtige betigtingen van mijn perzoon / met deze weinige regelen te verdedigen. 'T is geen kunst / veel min een teeken van verstandt en deugd / zijnen tegenspreker met nameloze laster en schimpschriften te hekelen / en zijn eer en agting te schenden. Dat 's alleen het werk van onverstandige en quaedwillige menschen / dien 't aen verstandt en oordeel en tevens aen stoffe en bequaemheit ontbreekt / om yets deftigs en 't geen luyden van doorkneede hersenen kan behagen / aen 't ligt te brengen. 'T ware te wenschen dat UE. 't bekende spreekwoort bedagt en betragt hadt / Schoenmaker blijft by uw' leest. Of / Schoolmeester houd u by uw plak. Maer

uw'

uw' verwaende geest is binnen d'enge muuren van uw' schoolpaleis niet te houden. Dies droomt U E. des nagts / gelijk het dus gemeenlik gaet / daer uwe gedagten des daegs geduurig op malen. Gy hebt groote en verwaende gedagten van uw kennis en geleertheit / en die grootze laetdunkentheit doet u de gene die 't met U en uwen Bekker niet eens zijn / als een deel onverstandige en bygelovige menschen / ja domme Ezels versmaden en veragten. En wat verbeelt ons de hersenschildery van deze uwen verwaenden droom anders als een mensch die zig de VOORSTE en hoogste plaats onder de geleerden toeeigent ? Want waer heeft U E. zig zelve / volgens uw' eige beschrijving van uw Nagtgezigte, in uwen droom gevonden ? 'T lust my de verrukking uwer verwaende zinnen / uyt u zelfs aen uwe geheugenis te ververschen. Gy bevondt u / in een zekere zeer wijde landstreek , daer in 't midden een ruyme markt was , en daer op een overprachtig paleis. Hier zie ik , zegt gy / uyt een wijdopgaende deur langs breede trappen tot my nederkomen een welgemaekt jeugdig man in nagtgewaed , die my met grote beleeftheit en in vrindelike Latijnze tael te kennen gaf , dat hy my uyt den naem van zijn Vorstin verwelkomde ; dat ik ter regter tijdt was overgebragt, om ten Hove te komen. Dus wierd' U dan als een man van groote geleertheit en oordeel (want dit zijt gy in uw' eige oogen) de eer aengedaen om van de Vorstin KRISIS, (OORDEEL) verwelkomt en met zulk een diepen eerbewijs van haer Majesteits Kroonsedelen , Erasmus / Aristofanes / Horatius Flakkus en Petrus Cunæus / ontmoet en ontfangen te werden ; die my , zegt gy / met geen minder aenminlikheit de handen toereikten , en uyt welken een , namelik Erasmus van Rotterdam / u dus aensprak. Haer Majesteit doet u door hare edelen groeten. Gy zult d'eere hebben van haer raedsbesluyt by te woonen , ten welken einde gy hier gevoert zijt. Gewisselijk het moest niemant anders als den grooten Rotterdammer Erasmus zijn / die van de Koningin last hadt / om u zijnen geletterden landsman / dus te begroeten.

En waer bevondt gy u zelve dog ? Die eerste begroeter namelik de schaemtelooze Petronius , Kamerling van haer Majesteit KRISIS , ononderrigte u zijnen lieveling / dat het Heilzame noodlot u voor uw' tijt gevoert hadt in die gelukkige en tot nog toe den stervelingen onbekende landstreek , REDENPLAETS , al waer haer Majesteit KRISIS heerscht over al zulke herschapenen , die in hun eerste leven door leeringen en schriften , zig eenen naem zogten natelaten. Hier wiert gy wijders van die eerwaerdige Petroon berigt / hoe Petrus Cuneus / een der vier Kroonsedelingen , eerst onlangs met dien titel begiftigt was , enkel ter eere van zijn gemaekte schimpschrift. GEKKEN TE HOOP. Schep moet hooggeleerde schoolmeester ! Haer Majesteit KRISIS kan u geen minder eer aendoen / naerdien gy met dit uw heerlik schimpschrift / zo wel als de Heer Cunæus / verdient hebt tot haer KROONSEDELING aengenomen / en deze uwe *Satyra* by de *Satyræ Præstantum Virorum* , gevoegt te worden. Daer is ook niet aen te twijffelen : want na dat gy met den vuylen Petroon

troon/ die grooten Man, dien doorlugtigen en beroemden Heer, (hoe moet die ontugtige Heiden u behagen!) op 't smadelikste en tegens alle waerheit en oprechtigheit/ van my en mijne predikatie/ volgens uwe dartele schimplust/ gespot hant/ quam u de welgeneusde Aristofanes te kennen geven/ dat haer Majesteit KRISIS begeerde, dat gy in hare vorstelike Raedkamer by haer wilde komen. Hier op/ dus droomde gy van wijders/ trad ik verzelt van de vier voornoemde letterbazen, (wat een grooten eerbewijs!) door twee of drie cierlike galeryen, in een vervaerlike groote kamer; en ik zag een aenzienlike vrouw zitten op een verheven troon. En hoe heerlik was hier d'ontmoeting en bejegening der Grootvorstinne!! Zonder uytstel, zegt gy/ boog ik my ootmoedig neder, dog zy geboodt my opwaerts te zien, en sprak, eer dat 'er een woordt uyt mijn mond was. Gy zult. sterveling, met mijn wil, tegenwoordig zijn, om hier na te getuigen wat gy gehoort en gezien hebt. Neem uw plaets op de VOORSTE van die stoelen, voor mijn gezigt; Mijne edellieden zullen zig aenstonts by u vervoegen. Hier zat gy dan op de VOORSTE stoel/ en alle de andere/ zijnde een groote hoop gemutste en getabberde mannen, in de rondom staende gestoelętens; behalven datze eene plaets naest u ledig lieten/ daer Petroon, uwen ge-eerden Romein op quam zitten/ en u stillekens in 't oor beet. Gy ziet hier, LIEFHEBBER, alle de dekens en hooftluyden der herschapene letterploegers van allerhande soorten. Hier zat gy dan/ onder de geleerden op de hoogste en aenzienlikste plaets verheven/ en dede Elenktikus, de Berisper, uyt last der Koninginne KRISIS, dat is/ de laetdunkende kinderkonink/ dit oordeel vellen/ over my en alle die Bekkers gevoelen tegenspreken/ dat alle de schriften, die het boek, de Betoverde werelt, tegenspreken, enkel scheurpapier, vodden, en dat argst is, scheld en lasterschriften zijn, welke tegen dat vermaerde boek niets het minste na behoren bewijzen; voorts dat de predikatie in de kerk der Remonstranten tegen den autheur van de Betoverde werelt gedaen, naekt, koudt, kael, flauw en zonder zenuwen is. En welke is wijders de straffe/ die gy als een strenge plakvoerder/ Bekkers tegensprekers wilt aengedaen hebben? Datmenze zal binden, en in een papiere schuytje met d'eerste goede wint na den viandliken bodem afzenden, en haer aen d'afgunst van 't bygeloof over geven, om na verloop van zeven jaren, op de vervloekingen der Poëten, in Ezels verandert te worden. Dus komt dan dit onaerdig verdigtzel van uwe verwaende hersenen/ eindelik hier op uyt/ dat gy naer uw schrander en doorzigtig oordeel/ alle de gene voor domme Ezels houd/ die Bekker en tevens U/ bestaen tegen te spreken. En daerom moest een godloze Petroon/ by u den zeer beroemden Heer (*mutuum muli* zegt het spreekwoort/ de Ezels kraeuwen elkanderen) opgeleid worden om mijne droogе predikatien tegens Bekker te wederleggen. En/ zo ze geen wederlegging waerdig schijnen, zo is wijders uw' begeerte/ dat de digter Martialis, zo snooden vuylbek als uwen hooggeerden Petronius/ een puntdigt zal hebben te maken tot schimp van een

remon-

remonstrants prediker, dat is van my en mijne predikatien. Dus heb ik dan van UE / die dezen Martialis zult wezen / by 't uytgeven mijner predikatien / een punt en schimpdigt te verwagten. Zie daer de schildery van uw' zelve / met uw' eigen handt en pinzeel afmaelt / of liever de verwaende verbeeldingen van uw' schrander verstandt / en van d'eer en agting die alle regtschapene geleerden / U / naer uw' oordeel / behooren te bewijzen.

Hoe konde gy u zelve en uw' verwaenden geest klaerder ontdekken / en aen de Hollandze werelt openbaren?

Dog 't is uwe trotze laetdunkentheit alleen niet / die gy in uw' bitter schimpschrift / zo klaerblijkelik vertoont. Die fiere verwaentheit gaet met meer andre en nog snooder gebreken / als haer onafscheidbare staetjoffers verzelt / namelik / de quaedwilligheit / de lastering / en schendige agterklap. Als Paulus de zeden der laetste dagen voorspelde / zo noemde hy die snoode zonde en regte viandin van de nedrigheit en ootmoedigheit / als de voornaemste / en gaf tevens te kennen / datze de moeder en voedster van de verfoejelikste zonden is. De menschen, zeit d'Apostel onder anderen / zullen zijn liefhebbers van haer zelve, laetdunkige, hovaerdig, lasteraers, zonder natuurlike liefde, achterklappers, wreedt, zonder liefde tot de goede, roekeloos, opgeblazen enz.

Uwe verwaende laetdunkentheit / die genoeg bekent is / by alle die U kennen / konden we ligtelik in u verdragen / en U ten goeden houden / als een eigenschap van luyden die kleen van verstandt en oordeel / en alleen wijs in hunne eige oogen zijn. We hebben ook niet te vreezen / datwe op de vervloekinge van zulke Digters / als gy en uw's gelijke / in Ezels zullen veranderen / gelijk gy alle de tegensprekers van Bekker deze straf wilt opgeleit hebben: Maer dat gy zo bijster buyten 't spoor van alle opregtigheit en waerheit holt / dat gy / na 't quaedwillig verdraejen mijner predikatie / my zo t'onregt betigt / dat ik Bekker met den laster van Atheistery durf bekladden, en gelijk stellen met den Keizer Juliaen, dat kon ik niet stilzwijgende laten henen gaen. Te minder nog / om dat gy wel vermoedende / dat deze uwe onwaragtige beschuldiging / wanneer mijne predikatie in 't ligt komt / zonneklaer zal blijken / de onbeschaemtheit gehadt hebt / om den Lezer te verzekeren / dat het gene, dus spreekt gy / hier bygebragt wert, daer het den perzoon van den Hr. Bekker treft, waerlik door hem (Molinæus) in geen zagter termen is gepredikt.

Ik zal hier mijne geheele redenering / zo als ik ze eerst schriftelik opgestelt / en meest van woordt tot woordt gesproken hebb' / aen uwe geheuchenis ververschen ; ten einde gy zien moogt / hoe roekeloos gy te werk gegaen zijt / met het verdraejen mijner redenen / en my dus tegen alle opregtigheit en waerheit te betigten / dat ik de Hr. Bekker met den laster van Atheistery beklad en met den Keyzer Juliaen gelijk gestelt zou hebben.

Na dat ik dan uyt de vergelijking der historie Genes. 3. 1. met verscheide texten in het Nieuwe Testament / mijns bedunkens / duidelik

 getoont

getoont hadt / dat de Sathan door de slange Eva verleidt heeft / en met deze woorden mijne redenering / nopende dat stuk / besloten. Zo dat die woorden van Kristus en Paulus, namelik / Joh. 8. 44. en 2 Cor. 11. 3. vergeleken met de bygebragte uyt Apoc. 12. 9. een duydelike verklaring behelzen, aengaende den verzoeker en verleider, en 't werktuyg 't welk hy gebruykt heeft, namelik de slange; zo vervolgde ik wijders aldus.

„ Maer d'afvallige Keyzer Juliaen / die van een kristen een heiden
„ en vervolger der kristenen wierd' / beschimpte weleer de kristenen /
„ onder anderen om hun geloof aen deze historie der verleidinge van Eva
„ door de slange / en zeide. Indien 't een waeragtige slang geweest is, hoe
„ konze spreeken? En wat tael heeftse gebruikt? Dus meende die Key-
„ zer / hoewel een geleerd Philosooph / deze historie van onwaerheit ver-
„ dagt te maken. Maer 't is vreemt en wonder / dat dit als ongerijmd
„ en onmogelik van hem wierd' tegengeworpen / om de boeken der kri-
„ stenen van ydele verdigzels te betigten en t'overtuygen; daer nogtans
„ de heidenze geschiedenis-schrijvers hem verscheide voorbeelden dien
„ aengaende verschaften. Want Plinius meldt dat onder andre zeldza-
„ me tekenen / in 't zelve jaer toen Tarquinius uyt het rijk verdreven
„ wierd' / een slange als een hondt geblaft heeft. En Valerius Maxi-
„ mus verhaelt / daer hy van de wondertekenen handelt / dat het beel-
„ tenis van Juno eens / en dat van de Fortuyn tot tweemael toe / ge-
„ sproken heeft. Dus schrijft ook Julius Obsequens het zelve van een
„ Os. En in dat zelve boek leestmen dat niet alleen een Koe / maer ook
„ een hondt heeft gesproken. Dog dezen Heiden Juliaen en die heidenze
„ schrijvers daer latende; zoo laet ons nu ook hooren de tegenwerpingen
„ en vragen van den bekenden leeraer Bekker / die wil / dat het geen'er
Bekk. p. 445 „ in de historie gezeit wort, niet eigenlik van de slange, nog van den
„ Duivel, nog van beiden verstaen kan worden; en die zijn verstant ge-
„ scherpt heeft / om allerlei tegenwerpingen te bedenken tegen de historie
„ en dus besluit. Wy hebben, mein ik, klaer genoeg gezien, dat de
Pag. 446. „ historie, alles na de letter opgenomen, niet waer kan zijn. De slang,
„ dus schrijft hy / moest niet alleen listiger geweest zijn, als alle andere
„ dieren, maer ook als de mensch zelfs, om hem te bedriegen. Dog /
„ naer dien hy wel weet / dat der Kristenen gevoelen is / 't geen terstont
„ nader van ons bevestigt zal worden / dat niet de slang / maer de Dui-
„ vel door de slang / met Eva gesproken en geredencavelt heeft; vervolgt
„ hy wijders dus. Dat waer zijnde dat de Duivel door de slang sprak,
„ zo schijnt dat hy een lichaem aendoen, innemen, daer door werken,
„ en in 't bizonder spreken kan, en dat noh wel door 't lichaem van een
„ beest. Dog dat hy dat kan doen / zullen we ook strax zien. En verder.
„ Hadd' de Duivel, zeit hy / tong en stem van doen, om met den mensch
„ te spreken, en moest hy die dan leenen van de slang? Maer de slang
„ dogt tot de spraek niet, zeit hy / Nog tong nog long nog 't hol van haer
„ gehemelt is tot duidelik geluid, veel min tot woorden bequaem. Wae-
„ rom nam hy geen Aexter of geen Papegaey, die tong en stem heeft om
„ te

„ te spreken? waerom ook het lichaem niet veel liever van een Aep, die
„ den mensche meest gelijkt?

„ Wat dunkt Uw' Aend. van zulke vraegstukken? Kon Juliaen de
„ H. Historie wel met meerder tegenwerpingen bezwaren, omze voor een
„ fabel of verdigzel te doen houden?

Dit 's het gene ik aengaende de Heer Bekker, den Keyzer Juliaen, Julius Obsequens en d'andre gemelte Heidenze schrijvers gezegt hebbe. Alleen heb ik in mijne Toe-eygeninge, na dat ik in 't breede uyt de H. Schrift getoont hadd', dat 'er booze geesten zijn, waer van de Duyvel de Overste is, ten welken opzigt Kristus van den Duyvel en zijne Engelen spreekt, voor wiens verleidingen de Kristenen doorgaens gewaerschouwt worden, eindelik nog deze woorden gebruykt. Is 't dan niet een groote vermetelheit, dat een Kristenleeraer, die voorgeeft Godts Woordt te geloven, in een openbaer boek derft beweeren, „ dat de Duyvel, na Matt. 25. 14. Bekk.

„ dat hy in 't begin der scheppinge den mensch verleid heeft, 't sedert niet
„ meer op den zelven werkt of vermag: maer dat het de heerschende erf-
„ zonde of verdorventheit is, welke al het quaed der zonde en boosheit in
„ de werelt uytwerkt? En die om deze zijne stelling staende te houden,
„ ontelbare duydelike texten der H. Schrifture een zin aenwijst die noit
„ yemand anders in de gedagten zou gekomen zijn? Die, by voorbeeldt,
„ over de bygebragte woorden van Kristus tegens zijne Apostelen. De
„ Sathan heeft ulieden gezogt te ziften als de tarwe, dus schrijft. De Sa-
„ than zogt d'Apostelen te ziften als de tarwe, in zulken zin als Rachel hare
„ kinderen beweende na datze al lang dood was Jer. 31. 35. Math. 2. 18.
„ Te weten, gelijk het Rachel toegeschreven wordt, het gene Rachels
„ nageslagt bedreven heeft: alzo kan ook den Sathan worden toegepast, het
„ gene der verdorventheit, die van den Sathan is ontstaen, mag eygen zijn.
„ En wijders. Al op den zelfden zin, zeit hy, kan hy in Judas gevaren
„ zijn, en Ananias 't herte vervult hebben, voor zo veel als de boosheit,
„ die oorspronkelik van den Duyvel was, in Judas en Ananias gaende was.
„ Maer nog grooter is zijne vermetelheit hier in, dat hy de H. Histo-
„ rie van Evaes verleiding, met zulk slag van tegenwerpingen be-
„ zwaert, als we den Heidenzen Juliaen tegen dezelve hebben hooren op-
„ werpen, en waer van zig alle ongodisten altijt dienden tegen deze en
„ verscheidene andere historien der H. Schrifture.

Daer hebt gy nu al het gene ik tegen de Hr. Bekker en zijn gevoelen, nopende de Historie, die ik verhandelde, voor mijne toehoorders gesproken hebbe. Heeft dit nu wel eenige de minste overeenkomst, met het gene gy my te last legt in uw berigt aen den uylen Petroon? Heb ik in die nu verhaelde redenering de Hr. Bekker met den Keyzer Juliaen gelijk gestelt, en met den laster van Atheistery bekladt? Kan de Hr. Bekker de H. Historie van Evaes verleidinge met Juliaen en d'Ongodisten niet wel bezwaren met dezelve ja meerder tegenwerpingen, en evenwel veel verschillen van Juliaen en d'ongodisten? Als twee, een en dezelve daed doen, zijnze in die daet elkanderen wel gelijk, maer ze konnen in andere

zaken

zaken egter ver van den anderen verschillen. 'T is dan noit in mijne gedagten geweest / den Hr. Bekker met den laster van Atheistery te bekladden en met den Keyzer Juliaen gelijk te stellen : maer dewijl de Hr. Bekker die tegenwerpingen tegens de H. Historie maekt / welke Juliaen en ook d'ongodisten reeds voor hem daer tegen hebben opgeworpen ; zo kan ik hem in't minste daer mede niet verongelijkt hebben / dat ik zulks enkel verhaelt hebbe. 'T ware te wenschen geweest / dat de Hr. Bekker tegens deze H. Historie zo vele en aenstotelike tegenwerpingen niet bedagt hadt / diergelijke tegens alle andere zelfs de klaerste en eenvoudigste historien der H. Schrifture van schepzinnige verstanden ligtelik bedagt en alzo de waerheit der zelve verdagt gemaekt konnen werden. Want hoe hy zig in't bedenken en uytvinden van alle die tegenwerpingen gequeten heeft / die geheele 15 bladzijden papier beslaen / geeft hy te kennen als hy verklaert / dat nog niemant, dit zijn zijne woorden / dat ik wete, alle die verhaelde zwarigheden gezeid heeft. En wat beslupt hy dan wijders uyt alle die opgeworpe zwarigheden ? Hoewel nog niemand, dat ik wete, zeit hy / alle die verhaelde zwarigheden heeft gezeit : zo heeft my egter neffens anderen wel toegeschenen , en ik heb het mede opentlik alzo geleert ; dat het gansch verhael wel na de letter op de slange, maer verbeeldender wijze op den Duyvel moest verstaen zijn. Maer NB. nu ben ik zo gerust niet meer, na dat ik alles uyt den grond heb opgehaelt. De redenen die my bezwaren zijn gezeit. Zo erkent Hy dan ook niet meer / gelijk voor dezen / dat het verhael wel na de letter op de slange, maar verbeeldender wijze op den Duyvel moet verstaen zijn. Wat zalmen 'er dan van maken ? Gy zegt in uw' slordig en warelik regt Ollypodrigoos verhael aen den schaemteloozen Petroon. Ik kan niet zwijgen, dat ik my nergens meer over verwonderde, als dat de Heer Molinæns den Heer Bekker zo qualik gelezen hadt, of zo verkeerdelik darde uytleggen : Want behalven de leugentael, dat Bekker de verleidinge der eerste menschen door den Duyvel voor onwaerheit houd, zo merkte hy niet, dat elk een, die dit hoofdstuk aendagtelik en onzijdig leest, daer in vinden zal deze zaken, welke Molinæus, zonder dat hy 't denkt, meest met hem eens is. En onder deze zaken stelt gy deze twee.

Zie 2. B. 17. Cap. § DXXX tot DXLIX.

1. Dat Bekker uyt de woorden niet zien kan / dat het de Duyvel door de slang gedaen heeft / alzo de Duyvel nergens en de slang doorgaens gemelt wort.

2. Maer evenwel dat de Duyvel de eerste menschen verleit heeft / en dat de eerste oorspronk van de zonde / na't uytwijzen van de schrift / uyt den Duyvel is / en dat Moses reden gehadt heeft / omme het bedrijf des Duyvels onder dat van een slange dus te verhalen. In summa de Duyvel was de verleider. En dit laetste staet Molinæus ook toe.

Dog hier op moet ik U te gemoet voeren / dat ik my ten hoogsten verwondere / hoe gy / niet tegenstaende ik in mijne predikatie op allerlei wijze getragt heb te bewijzen / dat de Sathan door de slange / als een werktuyg / d'eerste menschen verleid heeft / hebt konnen stellen / dat ik met Bekker daer in eens zoude zijn ; dat ik uyt de woorden der Historie niet

niet zien kan/ dat het de Duyvel door de slang gedaen heeft; daer ik nogtans het tegendeel in 't breede beweert heb; naer dien ik/ volgens uw eige zeggen in 't zelve verhael mijner predikatie met oude en nieuwe leeraren staende hield', dat de Duyvel het wel zekerlik door de slang gedaen heeft. Nog dus schijnt gy/ toen gy 't laetste droomde/ 't voorste van uw' droom/ ja mijne geheele predikatie al vergeten gehadt te hebhebben. Zo weinig staet kanmen op droomen en nagtgezigten maken. Zie pag. 5.

Dat gy wijders zegt/ dat ik da Heer Bekker qualik gelezen hebb' of verkeerdelik derf uytleggen, kan ik niet anders als uwe partyschap toeschrijven. Ik heb hem/ en in 't bizonder dat hoofstuk/ daer gy op ziet/ wel aendagtelik en onzydig gelezen/ en daer in wel gezien/ dat Hy pag. 447. deze woorden gebruikt. Ik heb in't VII. Hooftstuk wel bewezen, dat den eersten oorspronk van de zonde, na uytwijzen van de schrift, uyt den Duyvel is: maer ik heb voor I dat bewijs in dat aengetoge hoofstuk niet konnen vinden. Ten II heb ik gewigtige reden om te twijffelen/ of het by de Hr. Bekker wel zo breedt leidt/ aengaende de verleidinge der eerste menschen door den Duyvel/ als gy meent/ en ook zijne woorden medebrengen. Want gy en ik weten wel/ zo gy Bekker oit aendagtelik en onzijdig hebt gelezen/ dat hy met die spreekwijze/ na uytwijsen van de schrift, wel te kennen geeft dat de H. Schrift zo spreekt: maer dat Hy tevens gelooft dat de H. Schrift doorgaens spreekt na de dwalende meeningen des volks/ en dat de Duyvel die een geest is/ nog op de ziel nog op het lichaem van den mensch niet werken en kan. Ik heb ook ten III uyt dat hoofstuk gezien/ dat hy om de zwarigheden/ by hem tegen de historie der verleidinge van d'eerste menschen bedagt en uytgevonden/ niet meer gelooft/ dat het gansche verhael wel na de letter op de slange, maer verbeeldender wijze op den Duyvel moet verstaen zijn. En heeft UE wel agt gegeven I dat hy in't XIV Hoofstuk reeds voor af beweert heeft/ dat veelmaels by den naem van Duyvel of Sathanas yet anders dan een booze geest verstaen wert, en dat hy in een meenigte van schriftuurplaetzen/ het woordt Duyvel en Sathan, op menschen duyd en toepast? Ten II Dat hy in 't opschrift van 't volgende XV Hoofstuk gezeit hebbende/ dat men/ daer de schrift kennelik van hem spreekt, moet acht geven, hoemen regt verstaen zal watze zeit; terstont in den beginne deze wonderbare tael voert. Buiten de voorzeide, namelik schriftuurterten/ waer in hy meent getoont te hebben/ datmen door het woort Duyvel en Sathan menschen moet verstaen/ zijnder genoeg andere plaetzen, diemen niet wel anders als van den Duyvel zelf, die 't hooft der booze Engelen is, verstaen kan. Ik zegge NB. NIET WEL: WANT ALS 'T NAEWDE, SOUDEMEN HIER EN DAER NOG WEL WAT ANDERS VINDEN, EN TOONEN NB. DAT HET NOG SO KLAER NIET IS. Men kan dan nog niet ten vollen verzekert zijn/ of de Hr Bekker wel een Duyvel of booze Geest erkent: want is het nog zo klaer niet, zelfs in die plaetzen die men niet wel anders als van den duyvel zelf, die 't hooft der booze Engelen is, verstaen kan; en zoude hy/ als 't naeuwde nog wel yets anders konnen vinden, datmen namelik in die plaetzen door den Duyvel kan en moet verstaen/ hoe kan men dan verzekert zijn/ aengaende zijn geloof/ dat 'er een Duyvel/ of booze Geest is? en wat zal men dan van zijn zeggen/ na uytwijzen der schrift, houden of oordeelen? Want die buygt en draeit hy doorgaens zodanig na zijne gronden en gevoelens/ dat hy ze geheel en al na zijn leest doet schoeien.

En hoe verstaet hy dog/ 't werk kes Duivels in 't verleiden van den eersten mensch? Dit stelt hy teenemael op schroeven. Of dat zeit hy/ door raed of quaed exempel zy geschied, of op wat andere wijze, dat en zeitze niet. Wat zeg ik op schroeven? volgens zijne grondstelling kan hy geen werk des Duyvels/ die een geest is/ hier in op eenigerlei wijze erkennen; want door raed des duivels kon het/ naer zijn gevoelen/

niet geschieden; dewijl de Duyvel zulx uytwendig door aenspraek en redenkaveling met Eva / of inwendig door inblazingen zoude moeten gedaen hebben / 't welk hy beide zal ontkennen. Dat het door quad exempel zou geschied zijn / kan ik mede niet denken / dat hy zal zeggen; naerdien Eva geen quaed exempel voor zig gehadt kan hebben / om na te zondigen. Wat werk des Duyvels zal hy dan eindelik erkennen / in 't verleiden van den eersten mensch? Ik weet het niet. Verstaet gy 't / die Bekker aendagtiger als ik meent gelezen te hebben / ik niet / en ik wil uwe onderrigtinge gaerne plaets geven. Dus kan ik dan nog niet zien / dat Bekker met my daer in eens is / gelijk gy meent / dat de duivel d'eerste menschen verleid heeft, en dat de eerste oorspronk van de zonde, na uytwijzen van de schrift, uyt den Duyvel is. In summa dat de Duyvel de verleider was. Dat gy dan wijders zegt / dat Bekker my zal bewijzen, dat door de slang de Dnyvel, en by gevolg door het verbloemde bedrijf der slange het bedrijf des Duyvels, in den eersten mensch te doen zondigen, moet verstaen worden, meen ik mede niet dat zo klaer is; naerdien Hy immers duydelik verklaert / dat het hem voordezen neffens anderen wel zo toegeschenen, en het mede opentlik alzoo geleert heeft, dat het gansch verhael wel na de letter op de slange maer verbeeldender wijze op den Duyvel moet verstaen zijn: maer dat hy 't nu om de gezeide redenen die hem bezwaren zo niet en verstaet: Want / na dat ik alles, zeit hy immers / uyt den grond heb opgehaelt, ben ik nu zo gerust niet meer, te weten / op dat gevoelen / 't welk hy neffens anderen te voren dies aengaende gehadt heeft.

Dog de Hr. Bekker en zijn gevoelen daer latende / ik kan niet bedenken / wat redenen U bewogen hebben / om my dus smadelik in een nameloos pasquil / als een malenden prediker en duivelkundige te schelden / en mijne predikatie / zo schandelik tegen alle opregtigheit te verdraeien / en tevens dingen op te tijgen / die ik noit gedagt veel min gesproken heb? Is dit opregtigheit? Is dit met my / die U immers noit een stroo / gelijkmen zeit / in den weg geleit heb / gehandelt / als gy zoud' willen dat men met U handele? Wanneer eens Schoolmeesters discipulen boeverye en baldadigheit bedrijven op 's Heeren straeten / vloeken / lasteren / de luyden met slijk en steenen werpen; dan is 't der Schoolmeesters pligt / dat misdrijf hunner leerlingen met ernst te bestraffen en hen daer over te tugtigen. Maer wat zullen de leerlingen niet doen / als hunne Meesters zig aen veel snooder misdrijf schuldig maken / en eerlike luyden met slijk en steenen van vuyle lasteringen / valsche beschuldigingen / schimp en smaed bewerpen?

Mijn oogmerk is hier niet de grootheit van uw' misdrijf aentewijzen. Onderzoek en oordeel u zelve voor Godt en by u eygen gemoet. Uw naemschendig pasquil is een regt Kains werk / die uyt den boozen was. Hoewel gy dan met uwen Bekker gelooft / dat de Duyvel / als een bandrekel die in de Hel aen een band leit / niet en kan werken op uwe ziel / of yets op u vermag; gy gelooft egter / hoop ik / met hem / indien gy nog yets aengaende goddelike zaken gelooft / dat de zonden van lasteren / eer en naemschenden / valsch betigten enz / werken des Duyvels zijn / namelik / voor zo veel de gene die ze doen / daer in des Duyvels aerd en boosheit navolgen / die een leugenaer van den beginne is. Dewijl gy dan u zelve aen die zware zonden schuldig gemaekt hebt; zo rade / zo vermane / ja bidd' ik u als een vriendt / verbeter u misdrijf / waek op / en betragt u pligt / terwijl gy nog leeft. Houd op van agterklap en naemschennis tot uw' naestens smaed en schande. Alle bitterheit en toornigheit / geroep en lasteringe / zy verre van u weg geweert met alle boosheit / en spreek daerentegen van herten de waerheit met uwen naesten. d'Almagtige verleene U daer toe zijne genade / den welken ik UE van herten bevele en blijve

UE Dienstwillige

J: M.